

גליון מד' פ' בשלח התשע"א / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' האם מותר לאשה ללמוד תורה

כידוע נשים פטורות מתלמוד תורה [עייני בקידושין (כ"ט): וברמב"ם (ת"ת פ"א ה"א)]. וגדולה מזו אמרו חז"ל (סוטה כ.) "כל המלמד בתו תורה לומדה תיפלות" (שמותכה היא מבינה ערמומית ועושה דבריה בהצנע, רש"י), [ועיני עוד ביומא (טו)].

ועיני ברמב"ם (ת"ת פ"א ה"ג) שכתב שאשה שלמדה תורה יש לה שחר, וצוו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה שבעל פה מפני "שורוב" הנשים אין דעתם מכוונת להתלמד, ע"כ. [וכן פסק השו"ע (י"ד סי' רמז ט"ו)]. והנה יש לדקדק מדברי הרמב"ם שהאיסור הוא ללמד, אבל שילמדו מעצמן שרי ואדרבה אם למדה מעצמה מקבלת שחר.

וכן משמע מכמה מקומות בש"ס שנשים היו בקיאות בדברי תורה, וכהאי מעשה (מו"ק יז). דאמתא דבי רבי, שהטילה בשמתא למי שהכה את בנו משום שעבר על לפני עור. וכהנה רבות [עייני מגילה (יח) כתובות (קד) גבי אמתא דבי רבי, ועייני ברי"ן (נדרים מ. ד"ה אין) שנקט כדבריה להלכה. ועייני ברכות (י) לגבי המעשה של ר"מ וברוריה לגבי ההוא צדוקי, ועייני במגילה (יד) לגבי המעשה דאביגיל דוד. ועייני עוד עירובין (גג) ורי"ה (כז)].

וכן מבואר בפרישה (י"ד סי' רמז אות טו) שכתב שאם האישה למדה מעצמה או רואים שיצאה מהרוב ולכך כתב (הרמב"ם) שיש לה שחר, ורצונו לומר אם למדה התורה על מכוונה שאינה מוציאה לדברי הבאי, אבל האב אינו רשאי ללמדה דדילמא תוציא דבריה לדברי הבאי כי הוא אינו יודע מה שבלבה, ע"כ. **(באמת כבר קדמו בזה המהרי"ל (החדשות סי' מה),** וכן נקט **השואל ומשיב (מ' ר' ח"ג סי' מא)** ולאחריהם **האבי עזרי (ת"ת פ"א ה"ג).** ועייני בסוף ההקדמה **להדרישה (לבן של הדרושה)** שכתב שאמו היתה לומדת פרשת השבוע עם מפרשים והיתה אוזרת כגבר חלציה במשא ומתן בדברי תורה ולפעמים אשר המציאה מדעתה איזה פשט מתוך מדרש וכו' ובפרט בדיני נשים וכו' היתה בקיאה כאחד מבעלי הוראה. [ועייני שו"ת מהרש"ל (סי' ל בהגה)].

ועייני במ"א (סי' רסג ס"ק יב) שחלק בדין אחד על אשתו של הדרושה הנ"ל וסיים שאין חכמה לאישה אלא בפלך [אולם עייני איך שפירש כוונתו **במחציה"ש (שם)**]. מיהו **בדגול מרבבה (שם)** נקט כדברי אשתו של הדרושה וסיים "והיא אישה נשאה לבה בחכמה". [ועייני **במנחת חינוך (מצוה רז אות ד וז אות ו)** שכתב שלא נוהג דין כבוד באשה חכמה, כי אינו נקרא חכם רק מי שמצווה ללמוד ולקנות חכמה. וכן **הבן איש חי (שנה שניה פ' כי תצא אות טז)** כתב בשם האר"י ז"ל דאין דין קימה לאשה חכמה, אולם **הבית יהודה (שי"א סי' כח)** נקט דחיבים בכבוד אשה חכמה אפילו ילדה. ועייני עוד **בשד"ח (ח"א עמ' קסז אות נט)**].

מיהו עייני בב"י (או"ח סט"ו ז) שהביא **מהאגור** שכתב שנשים מברכות ברכת התורה בכל יום כי חייבות ללמוד הדינים השייכים להן. אולם צ"ע אמאי השמיט דברי **המהרי"ל הנ"ל** (שהוא מקור דברי האגור שם) שכתב עוד טעם לזה והיינו שיכולות לברך ברכה"ת משום שיכולות ללמוד בעצמם. וכן יש לתמוה על **הט"ז (שם ס"ק י)**. ומשמע דלא ס"ל שרשאות לעשות כן, ובאמת כן מוכח דס"ל **להגר"א (בביאורו שם)** [וכן נראה **מהמנחת חינוך (מצוה רז אות ו)**].

וי"ל שהשמיטו טעם זה כי לכאורה המהרי"ל סותר דברי עצמו שהרי הביא (סי' קצג שאלה ז) ראייה שמותרות ללמוד מעצמן מברוריה ומש"ס סנהדרין (צד): שאמרו לא מצאו תינוק ותינוקת איש ואישה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה. ודחה (עיי"ש סי' קצט) שנשים ידעו ע"פ קבלה ממה ששמעו מאנשים. אי"נ מדעת עצמן עשו וברוריה סמכה על עצמה ולא על דברי חכמים שאמרו נשים דעתם קלות [עייני **רש"י (ע"ז יח: ד"ה ואיכא דאמרי)**], וה"נ סמכה על צדקתה שלא תעבור ע"י הלמוד, וכך צ"ל שאל"כ למה ידעה אפי' המצוות שלא שייכות להן, ע"כ. [וכהתירוץ הראשון מבואר **במהרש"ם (מגילה טו: על רש"י ד"ה מבית אביה)**]. אולם אכתי י"ל שהשמיטו טעם זה כי לא שכיח שאשה תלמד מעצמה דברים שלא שייכות להן.

שו"ר בניץ אליעזר (ח"ט סי' ג) שנקט להתיר בכה"ג. וכן בשו"ת **מחזה אליהו (סי' יב אות ב)** פסק לדינא דאם מעצמה תלמוד ע"י שתשמע אנשים מפלפלים או רב לומד עם תלמידו לית ביה איסור גם לדעת הגר"א והאגור [א"י, מש"כ שכן הוא גם לדעת הגר"א, לענין צ"ע דהמעין בגר"א יראה שיכאילו מלמדה תפלות] קאי גם על האשה שלא תלמוד, עיי"ש, אבל דעת **השבט הלוי (ח"ו סי' קנ וח"ח סי' ריא)** לאסור בזה, עיי"ש טעמו.

אדם הנוהג איסור בדבר האם מותר לו להושיטו לאחר הנוהג בו היתר

יש להסתפק באדם הנוהג איסור בדבר, אם מותר לו להושיטו לאחר הנוהג בו היתר, או דקעבר בזה אלפני עיור דהרי לדעתו הדבר אסור.

והנה **בשער המלך (פ"ו מהל' לולב הל' כ"ה)** הביא בשם הר"י בן נעים שנסתפק על מי שנוהר שלא לשאוב מעלה עשן מן הטוטון ב"ט אם יכול לטלטל הקנה ששואפים הטוטון ממנו, מי נימא כיון דלדידיה אזהר רחמנא משום הבערה שלא לצורך הו" כלי שמלאכתו לאיסור ואסור משום מוקצה, או דילמא כיון דלאחרנא מישרי שרי אין כאן מוקצה. ושו"ט שם המשנה למלך בדבריו והעלה לדינא דאינו מוקצה אף לדידיה.

הרי דלא נחית כלל לאסור בזה משום לפני עיור, ולכאוי מוכח דס"ל דכיון דהאחר ס"ל דשרי ליכא בזה משום לפני עיור לא תתן מכשול, דאינו מכשול לחבירו.

ובהגהות **מעשה חושב (לר' חיים שמואל בירנבוים הלוי חתנו של הגר"ק"א)** שם כתב להעיר על דברי השער המלך וז"ל: ולדידי מביעאי לי טובא דכיון דמי שנוהר בזה הרי תופס לעיקר כסוברים דדבר שאינו שוה לכל נפש אסור מדינא, ושתית טוטון הרי אינו שוה לכל נפש, אי שרי ליה להושיט הקנה למי שמיקל לשותותו ב"ט כיון דלדידיה אסור מדינא אי"כ חבירו איסורא קעביד, ואפי' בדלא קאי בתרי עברי נהרא אע"ג דלפני עיור ליכא בזה מ"מ איסורא מיהא איכא וכו', דלא דמיא אלא להא למי שנוהר בחדש משום דס"ל דהעיקר כדעת הפוסקים המחמירים בו גם בזה"ז ובחור"ל הרי אסור לו להאכילו למי שאינו נוהר בו.

ובאמת כבר עמד בענין זה דלפני עיור **השער המלך גופא (פ"ז מהל' אישות הלכה י"ז)** דנסתפק בהא דאמרינן שריא אנפשיה ח"ד וכהיא דטבח שכתב הרשב"א ז"ל, אי מותר הטבח להאכילו לאחר, אי נימא דקעבר אלפני עיור לא תתן מכשול כיון דלגבי דידיה איסורא קא יהיב. וכתב להוכיח מדברי התוס' בסוף נדרים דליכא בכה"ג לפני עיור, והדר מייתי דברי השיטה מקובצת כ"י למסכת נדרים דמוכח מדבריו דאיכא בכה"ג משום לפני עיור. והדר כתב וז"ל: ומתוך האמור נראה שיש להוכיח מה שיש מן הספק על המונעים עצמם מלהדליק הטיטון בנר של חלב אי שרי להו ליתנן למי שנוהג בו היתר שידליקנו ולא קעבר אלפני עיור כיון דלדידיה שרי, ועי' בספר משאת משה ח"ד, ומתוך דברי השיטה הנזכר שכתבנו נראה דאע"ג דלאחר שרי אפ"ה כיון דלגבי דידיה איסורא קא עביד עבר אלפני עיור. עכ"ל (אלא דלגבי ספקי לענין טבח כתב דאי נימא דשויא אנפשיה איסורו משום דחשיב כאילו אסור על עצמו בנדר ודאי מותר לטבח ליתנו לאחור).

וכבר עמד בסתירת דברי השער המלך **הכתב סופר (או"ח סי' ס"ו)** שאחר שהביא דברי השער המלך בהל' לולב, כתב לתמוה עליו איך שכתב דברי עצמו בהל' אישות דהעלה דהנמנע מלהדליק הטאבאק מנר של חלב אסור לו ליתנן למי שנוהג בו היתר שידליקנה דעובר משום לפני עיור.

ושו"ט שם בעיקר ספיקו דהשער המלך אי איכא משום לפני עיור והעלה **דפסיקתו לא אפשיטא וצ"ע.** ומ"מ כתב דמילתא דפשיטא ליה דמי שמחמיר ע"ע ולעיקר דינא ס"ל דשרי אלא שרוצה לצאת ידי כולם, ודאי דמותר לתת לאחר דאינו מחמיר על עצמו. עכ"ד בתשובה משנת תרכ"ו.

אולם **בכתב סופר ביו"ד (סי' ע"ז)** בתשובה משנת תרכ"ה - על דבר מי שנוהג איסור בדבר משום דמכרע ליה מילתא לאיסור מסברתו ושקולי דעתו, או אחז בשיטת האוסרים וחבירו מן המתירים דמכרע ליה ילתא להתירא, אם מותר לאוסר לתת משלו לחבירו המתיר כיון דלחבירו התירא הוא, או כיון דלדעת הנותן איסורא הוא ומאן דאכל זה לדעתו איסורא קאכל אסור לו להאכילו למאן דמתיר לפני

האם הותר איסור חצי שיעור לחולה שאין בו סכנה

ק"י"ל חצי שיעור אסור מן התורה [ענין בגמ' יומא (ע"ג) ובריב"ש (סי' רפ"ו) וענין עוד לקמן].

וכבר כתבו **התוס'** (שבועות כא: ד"ה כר"ש, וכב: ד"ה אהיתרא) דחצי שיעור אע"פ דאסור מן התורה אין בו מלקות אלא "איסור בעלמא". [וכן נקטו בתוס' (פסחים מד. ד"ה לענין חמץ). וענין בלשון **המ"א** (סי' שכח ס"ק ט) ואפשר שכונתו דאע"פ שעובר איסור בעלמא מ"מ חומר הלאו יש בו, וכמבואר ברמב"ן (תורת האדם שער הסכנה ד"ה וגרסינו בכריתות, ודו"ק)].

וענין בש"ך (י"ד סי' רלט ס"ק כ) שהביא בשם **המהר"ל בן חביב** (סי' קג) שאיסור דרבנן חמיר טפי מחצי שיעור, דח"ש אף שאסור מן התורה שהוא מרבויה ד"כ"ל מ"מ ליכא לאו מיוחד לאיסורו, משא"כ באיסורים דרבנן דיש בהן משום "לא תסור", ועל כן הנשבע לעבור על איסור דרבנן השבועה לא חלה, כמו שפסק **השו"ע** (שם סעי' ו). משא"כ על איסור חצי שיעור השבועה חלה. [וענין **בחקי לב** (א"ח סי' צ ד"ה והנה דבר ידוע) שכתב דחצי שיעור באיסורים דהוי מדית אינו בכלל אזהרה]. וענין **בשנות חיים** (לגר"ש קלוגר סי' שנח ד"ה הנה מ"ש דהרי הירושלמי) שנקט כהש"ך הנ"ל. [וכן כתב בספרו **חכמת שלמה** (רי"ש סי' שכח)].

וענין **בהאלף לך שלמה** (לגר"ש קלוגר י"ד סי' רב) שלשיטתו בספרו הנ"ל יצא לחדש דחצי שיעור אף דאסור מן התורה מותר לשתות או לאכול אף לחולה שאין בו סכנה דחצי שיעור קיל מאיסור דרבנן כדמוכח בש"ך הנ"ל [ואע"פ שהרמ"א (י"ד סי' קנה סעי' ג) פסק שאסור לחולה לאכול או לשתות איסור דרבנן אם אין בו סכנה, [וכן נקט המ"ב (סי' שכח ס"ק אג) מ"מ שאני איסור ח"ש דקיל טפי]. ועיי"ש שסיים שמתירא לסמוך על זה לבד אולם בצירוף עוד טעמים מותר לצרף גם זה. וכן נקט בחבורו **חכמת שלמה** (א"ח סעי' שכח) במקום סכנת אבר [וענין **בפת"ש** (י"ד שם ס"ק ח) שהוכיח מדברי **הרע"א** (סי' ה) דאכן לאכול ולשתות איסור דרבנן אסור לחולה שאין בו סכנה אבל אם יש לו סכנת אבר מותר, דלא **כתשובת חו"י** (סי' אגפ)].

ולכאורה יש לדחות דברי הגרש"ק זצ"ל הנ"ל, שהרי כבר כתב **הנתיבות המשפט** (סי' רלד ס"ק ג הובאו דבריו בפתחי תשובה שם) שאיסורים דרבנן הם איסור "גברא", כלומר שכל איסורם הוא משום שצריך לשמוע לדברי חכמים. ומשו"ה העובר על דבריהם בשוגג אינו צריך כפרה, דלא נתכוין לעבור על דבריהם, [וכן ביאר דברי הנתיבות **בשו"ת תורת חסד** (ח"א סי' לא ד"ה ומתאח), וכ"ש מי שאנוס לאכול איסור דרבנן אינו נחשב עובר על דברי חכמים. וע"כ בכה"ג אפשר שגם הש"ך יודה דחצי שיעור חמיר טפי מאיסור דרבנן שהרי אנוס הוא לרפואתו. ואפילו אם נאמר כדברי החולקים וסוברים שאיסור דרבנן הוא נמי בגדר איסור "חפצא" [ענין **בחיים שאל** (ח"ב סי' לח אות פה), **בענין יצחק** (אהע"ז סי' סז ומנפ"ד), **במ"ב** (סי' שלד ס"ק נע-נע) ועוד], מ"מ אכתי י"ל כדברי **המהר"ם שי"ק** (י"ד סי' רטו ד"ה

ולפי) שביאר דדברי השו"ע הנ"ל שפסק דהנשבע לעבור על ל"ית אפילו הוא דרבנן אין השבועה חלה, איירי היכא דהנשבע רוצה לעבור "בשאט נפש לחלוק עליהם" ובכה"ג הו"ל נשבע לעבור על לא תעשה דרבנן דהוא לא תעשה מן התורה לפי הרמב"ם דסי"ל שכל העובר על איסור דרבנן עובר על לאו דלא תסור, וע"כ אין השבועה חלה כמו נשבע לבטל ל"ית דאורייתא.

ואע"פ שכבר הוכחנו בס"ד בגליון כ"ה שלמעשה נקטינן שמי שעובר על איסור דרבנן אפילו שאינו מכוון לחלוק עליהם עובר מן התורה על לא תסור, מ"מ אכתי נראה לחלק דכל מש"כ הש"ך הוא גבי שבועה ובזה יש סברא שמש"כ בתורה להדיא חמור יותר מרבויה, ע"ש. אבל באכילת איסור אכתי יש לומר דחצי שיעור חמיר מאיסור דרבנן.

וכן מוכח מדברי **המ"א** (סי' שכח ס"ק ט) דחצי שיעור חמיר מאיסור דרבנן, דהמ"א מתיר לשחוט בשבת עבור חולה שיש לו סכנה כדי שלא יאכל נבילה ונמצא עובר על כל חצי שיעור וחצי שיעור, אבל לבשל יין עבור חולה שיש בו סכנה לא התיר אלא עדיף שירתיה עכו"ם את היין ויתנסך ויעבור החולה על טיפה וטיפה על איסור דרבנן [דלא כהט"ז שם שהתיר בכה"ג מכיון שעובר על כל טיפה וטיפה. וענין **במ"ב** (שם ס"ק לט) שפסק כהמ"א וסיים שם שהסומך על הט"ז יש לו על מי לסמוך].

שו"ר במנחת חינוך (מצוה שיג אות ה) שכתב שלא הותר בשום מקום איסור תורה לחולה שאין בו סכנה אפילו חצי שיעור. וכן נראה להדיא מדברי **השער הציון** (סי' תסו אות ו) שאסור לחולה שאין בו סכנה אפי' כל שהוא חמץ משום שחצי שיעור דאסור מה"ת [וענין עוד מש"כ בגליון קט"ו בס"ד. ועיי' עוד **בצ"א** (ח"ו סי' סז אות ג)]. ודו"ק.

דעתו, כיון דלדעתו איסורא הוא ועובר אלפני עיור. **העלה דליכא בזה משום לפני עיור**, ומייתי ראייה לדבריו מג' מקומות ע"ש, והדר מייתי דברי השער המלך הנזכר בהל' אישות וראיתו שם, ודחה ראייתו, וסיים בזה"ל: וכיון דראיתו של השעה"מ דחוויה מעיקרא אנו על דברינו נעמוד עד אשר האיר ה' וזרח לנו בענין זה.

וכ"כ **לדינא באגרות משה** (א"ח סי' קפ"ו) בתשובה בענין אתרוגי שמיטה כתב בתוך דבריו בזה"ל: וגם פשוט שכיון שהם עושין ע"פ הוראה ליכא איסור לפני"ע ולא איסור מסייע ידי עוברי עבירה, שהעושה ע"פ הוראה אין לו שום חטא אף אם ההלכה שלא כמותו כ"ז שלא עמדו למנין בקיבוץ כל חכמי הדור ונפסק שלא כמותם, כמו שלא חטאו מקומו של ריה"ג כלום במה שאכלו בשר עוף חלב, והעושין כר"א עוד קבלו שכר על עשית סכין למול בשבת, אף שהאמת לדינא שהוא עוד בחיוב סקילה.

וכ"כ **לדינא במנחת שלמה** (ח"א סי' מ"ד) גבי קנית פירות בשביעית מסוחרים הסומכים על היתר מכירה, דאין הלוקח צריך לחשוש משום לפני עיור כמה שהחוננים ששוקלין ומודדין ועושין סחורה בפירות שביעית, או במה שהוא מוסר דמי שביעית לעם הארץ.

והביא ראייה לדבריו מדברי **המב"ט** (ח"א סכ"א) דס"ל דחייבים לנהוג קדושה בפירות נכרים, וכתב שם וז"ל: ולענין הנהגים ואוכלים פירות שביעית בקדושתן כפי מה שכתבתי, אם יוכלו לקנות או למכור פירות שביעית לאותם שאינם אוכלים אותם בקדושת שביעית, היה נראה בתחילת המחשבה שהיה אסור למכור ולקנות, אבל בדקדוק היפה נראה שמתור לקנות ולמכור להם, ולא יחושו לומר שהם מוסרים להם דמי שביעית ולא יאכלו בקדושתם, וכן אם ימכרו להם מעט פירות שביעית שלא במידה לא יחושו עליהם על מה שלא יאכלום בקדושה, אע"פ שהם מצווים לדעתנו האוכלים פירות שביעית בקדושה. דהא דאסור למכור לחשוד או לע"ה פירות שביעית, היינו משום דהוא מצווה כמונו ויודע שיש בהם איסור לאוכלם שלא בקדושה ואפ"ה אוכלים אותם, אסור ג"כ עלינו למכורם להם כיון דאנו יודעים שהם חשודים ויהיו חוטאים בנפשותם על ידנו, ואנו נותנים מכשול לפניהם. אבל כשהדבר להם היתר ססומכים על המורים להם היתר בדין תורה, לא נדון אותם לדעתנו כעוירים שלא לתת לפניהם מכשול בדבר הנראה לנו איסור ואנו נזהרים ממנו והם נראה להם היתר ואינם נזהרים. עכ"ל. [ונכתב ע"י הרב ש.פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני בטחון בה' (ה)

הבטחון יותר מכל מה שיש בעוה"ז - "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', נראה להסביר כוונת הפסוק כי הכתוב אומר שהתשלום הגדול שיזכה לזה הבעל בטחון הוא שהקב"ה יחזק ויאמץ לבבו ויהיה בטחונו עוד יותר גדול ויותר חזק. ואבאר דברי בדרך משל לשני אחים אחד עשיר ואחד רש והאח העשיר היה טוב לבב והעניק מעשירותו לאחיו העני בכל מלא מדת ההרחבה הן באכילה ושתיה והן בלבישה ודירה נאה ושאר דברים... פ"א אמר העשיר לאחיו העני הן אמת כי לא יחסר לך שום דבר, אבל זה בעצמו הוא לא טוב כי יהיה כל מצבך תלוי בי וכל מחסורך יהיה נשען על טוב לבי מה שאני אתן לך, ולכן הציע לו כי יקציב למענו סכום גדול ויעשה לו ממנו עיסקא שימצא בה כל פרנסתו ברווח ולא יהיה עוד תלוי בו ובטוב לבו.

והנמשל מזה לענין בטחון... האם נוכל לומר גם שהקב"ה ישפיע לו עשירות גדולה עד שלא יצטרך עוד לבטחון, זהו דבר שא"ל לאומרו. כי הנה בחוה"ל בשער הבטחון מסביר והולך שמידת הבטחון יתירה בערכה על כל מה שיש בעוה"ז כגון שדות וכרמים וכל עשירות שבעולם... ואיך נאמר שה' ישלם לו בעד מידת בטחונו דבר שהוא פחות במעלה מהבטחון. **אלא מה הם התשלומים היותר גדולים שיכולים להשיג ע"י מידת הבטחון הוא שהקב"ה יחזק ויאמץ לבבו ויזכה לבטחון עוד יותר גדול ויהיה עוד יותר מאושר.**

והן הן דברי הכתוב קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', שבזכות הבטחון יזכה לבטחון עוד יותר גדול וזהו שכרו" (חידושי מרן ר"ז הלוי על התורה, תהלים).

נעוך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים" - להערות בטל' 6711693